

ÜNİVERSİTEYE ÖĞRENCİ ALIM SİSTEMLERİ

Dr. Mahmut TEZCAN

Bu çalışmada, çeşitli ülkelerde uygulanan üniversiteye öğrenci alım sistemleri ele alınmıştır. Karşılaştırmalı olarak mevcut durumun saptanması yapılmıştır. Ayrıca her sistemin kısmi eleştirilerine de yer verilmiştir.

Üniversiteye öğrenci alımı, tüm ülkelere oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bununla birlikte bu sistemleri birkaç kategoride toplamak olanaklıdır.

1 — İlk veya orta okuldan sonra seçim

Bir kısım ülkelere üniversiteye devam edecek öğrencilerin seçimi, fiilen orta öğretime giriş aşamasında veya orta öğretimin ortalarında yapılmaktadır. Bir öğrencinin orta öğretime kabulü, gerçekte onun üniversiteye kabulü anlamını taşımaktadır. Bu ülkelere orta öğrenime giremeyenler, mesleki ve teknik öğrenim alanları ile ilköğretimi yetiştiren orta dereceli öğretmen okullarına girebilmektedir. Bu okullardan mezunlar üniversiteye alınmamaktadır, Kısmen İngiltere, Belçika, Güney Afrika, bu sistemi gerçekleştiren ülkelerdir. Güney Afrika, Yeni Zelanda, Japonya gibi ülkelere bu sınavlar orta öğretimin ortalarında yapılmaktadır. Bu dönem aynı zamanda zorunlu öğrenim döneminin sonudur. İngiltere ve Galler ülkesinde: 1944'den beri, orta öğrenime başlayan öğrencilerin az sayıda olan en çok yetenekli görülenleri akademik öğrenim yapıp yüksek öğrenime hazırlanmak üzere gramer okullarına gelmekte idi. Son yıllarda bu seçimsel sistemin yerini çok amaçlı veya esnek programlı okul sistemi almış bulunmaktadır.

Üniversiteye girmek isteyen orta öğrenim öğrencileri, "General Certificate of Education" sınavlarına hazırlayıcı kurslara katılırlar. Her biri bir öğrenim konusuna dayanan bu sınavlar ayrı ve bağımsız birçok kurullarca yönetilir. Yüksek öğrenime girmek isteyen öğrencilerin çoğu, 15 yaşında iken en az beş öğrenim konusunda Ordinary düzeyde, 18 yaşında iki veya üç öğrenim konusunda Advanced

düzyeyde sınav vermeye çalışır. Bu sınavlar zorunlu değildir, fakat almayanlar yüksek öğrenimde ilerlemek için bazı sınavları da kapsayan kurslar alır. Sınavlar yılda iki kez yapılır ve büyük çoğunlukla yüksek öğretim okullarının veya kolejlerinin kendilerince yönetilir

Sistemin Eleştirisi:

Üniversiteye yetenekli kişilerin alınması esası güdülüyorsa ideal bir sistemdir. Fakat uygulaması güç olabilir. Orta öğretimdeki öğretmen ve personelin yeterli olması gerekir. Düzenli, sistemli bir sınav yapımı uygulamada güçlükler yaratabilir.

İlkokuldan sonra seçme yapıldığında, bütün öğrenciler için düşünülen ilkokul, sanki yüksek öğrenime girecek öğrenciler için bir hazırlık okulu imiş gibi görünür. Yüksek öğrenime girmeyecek öğrenciler bakımından olumsuz etkileri vardır. Böylece ilkokul belgesinin standartları bozulmakta, bu belgeyi elde edeceklerin sayısı azalmaktadır. Ayrıca orta okullara, alacağı öğrenci kapasitesinden daha az sayıda öğrenci alınmış olur.

2 — Öğrencilerin herhangi bir kayıtlama olmaksızın kabulü ve seçme işinin birinci yıl sonunda yapılması:

Orta öğretimin demokratlaştırılması akımının etkisiyle kimi ülkelerde orta öğretim kademesindeki kayıtlamalar kaldırılmakta ve öğrenci seçme işinin üniversite kademesine kaydığı görülmektedir. **A.B.D.**'nin değişik eyaletlerinde, **Sovyetler Birliğinde, Güney Afrika, Yeni Zelanda, Japonya,** gibi ülkelerde kısmen uygulanmaktadır. Bu ülkeler aynı zamanda üniversiteye girişte sınav sistemini de kullanırlar. Bu ülkelerde Mesleksi ve Teknik öğretim ve öğretmen okulları yüksek öğretime kaydırılmıştır. Orta öğretimden mezun olanlar, üniversitede bir yıllık bir hazırlık öğrenimi görürler. Bir yıllık öğretimden sonra yapılan seçme sınavını kazananlar üniversiteye girebilirler.

A.B.D. de yetenekçilikten eşitçiliğe yönelen eğitim felsefesi, azınlık veya etnik gruba bağlı olmaya, sosyo-ekonomik düzeye, cinsiyete ve yaşa bakılmaksızın bireyin eğitim gereksinimini karşılamayı zorunlu kılar. Sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olanlar için birçok üniversiteler orta öğrenim öğrencilerini yetiştirici özel çalışmalara yöneltme ve onları yüksek öğrenim için hazırlama amacını güden özel yaz kursları programlarını desteklemektedir. Ayrıca yarım zamanları aksam kursları açılmıştır. Bütün bu kurslar yüksek öğrenimin ilk yılında onarıcı ek başlangıç kurslarıdır.

Güney Amerika'nın kimi ülkelerinde lise olgunluk diploması olan herkes üniversiteye alınmakta fakat seçme işi birinci yılın sonunda yapılmaktadır.

Sistemin Eleştirisi:

Üniversiteye akımın, üniversitelerin öğrenci alma kapasitesini henüz çok fazla aşmadığı ülkelerde uygulanan bu sistem, yüksek öğrenimi başarı ile tamamlamaları mümkün olmayan gençleri üniversiteye almak bakımından ve talebe göre sınırlı olan eğitim olanaklarının rasyonel olmayan bir biçimde kullanılmasına yol açtığından pahalı bir sistemdir. Bir yıllık hazırlık eğitiminin plânlanması, programlanması ve personelinin sağlanması güçlükler yaratmaktadır.

3 — Liseden sonra olgunluk sınavı (Bakalorya Sistemi):

Olgunluk sınavında başarılı olanlar üniversiteye girerler. Olgunluk diploması üniversiteye kabulde esastır. **Avusturya**, bu yöntemi uygulamaktadır. Yüksek öğrenime alım için ayrı bir seçme sınavı yoktur. Üst düzey genel orta öğrenim, üst düzey teknik öğrenim veya dışardan sınav sonunda elde edilen olgunluk diploması yeterlidir.

Meksika'da üniversite öncesi hazırlık öğreniminin sonunda öğrenci bakalorya sınavına girer. Bu sınavda kazananlar genellikle üniversiteye girebilmektedirler. (Kimilerinde ayrıca giriş sınavları yapılmasına rağmen) Üniversitelerin bazıları öğrenci sayısına göre ödenek aldıkları için pek az sayıda adayı geri çevirirler.

İsviçre'de olgunluk sınavı uygulanır. Bir kurul (İsviçre Sağlık Kurulu) olgunluk sınavını denetler. Ayrıca öğretmen notlarına da önem verilir.

Fransa'da da kısmen uygulanmaktadır. 1968 yılından itibaren matematik bakaloryasına sahip olanlar fen ve tabiat bilimleri öğretimi yapan bütün fakültelere serbestçe girebilmektedirler.

Sistemin Eleştirisi:

Uygulamayı her okulun ayrı ayrı yapması eşitsizliklere yol açabilir.

4 — Orta öğrenim boyunca akademik başarıya dayanma:

Kimi ülkeler, orta öğrenim boyunca öğrencinin akademik başarısını, üniversiteye girişte esas almaktadır. Örneğin **Avustralya**.

Batı Almanya'da ise orta öğrenim sonu sınavda alınan derece esas alınmaktadır. Merkezî bir örgüt, bölge ve istenen yüksek öğretim kurumlarının özellikleri, giriş için bekleme yılları, tercih sırası gibi kimi ölçütler kullanarak genel bir giriş sınavı verilmeksizin adayları sıralar, kontenjanlara göre adayları seçip yerleştirir.

Hollanda'da ise eskiden üniversite öncesi orta öğrenimi bitirme diploması alan her öğrenci üniversitelerin istediği bölümüne veya fakültesine girebilmekte idi. Şimdi birçok fakültelere girebilmek için, üniversite öncesi orta öğrenim bitirme sınavına bazı belli ders-

ler girmiş ve bu derslerden yeterlik sınavı verilmesi koşulu getirilmiştir. Öte yandan yüksek meslek okulu diploması alanlarla 25 yaşını geçmişler için böyle diplomalar gerekli olmaksızın üniversiteye girme hakkı tanındığından birçok öğrenim alanları için sabit yer sayısı veya kontenjan konulması zorunlu olmuştur. Bunun da sonucu olarak bitirme sınavı notlarının ortalaması yüksek olanlara öncelik tanınarak geri kalan boş yerlere ad çekme yolu ile seçme yöntemi uygulanmaya başlanmıştır.

A.B.D. nin kimi üniversitelerinde ise adayın orta öğrenimdeki başarısı esas alınır. Adayın ağırlıklı not ortalamasının istenilen bir sınırı aşması istenir.

Sistemin Eleştirisi

Öğretmenlerin başarıyı ölçme sistemlerinin geliştirilmesi, onların bu konuda çok iyi yetiştirilmesi, işi çok ciddiye almaları gerekir. Çok kalabalık sınıflarda öğretmenlerin her öğrenciyi çok iyi tanıması olanağısızdır. Ayrıca öğretmenlerin yetenekleri ve yetiştikleri okullar çok farklıdır. Bu durum başarı değerlendirmesini etkiler. Orta öğretime bu sistemin iyi uygulanmasını sağlayacak her tür rehberlik örgütünün kurulması ve personelinin sağlanmasını gerektirir.

5 — Üniversiteye girişte uygulanan sınavlar

Bu yöntemin temel felsefesi, belirli bir düzeyin üstünde bulunan, üniversite öğreniminin gereklerini yerine getirebilecek entellektüel yeteneklere sahip adayları seçerek almaktır. Bazan da çok sayıda aday arasından fakültenin kontenjanını aşan kısmını en iyileri ayırtarak elemek için yapılmaktadır. Sınav yapmanın başka bir nedeni de, kimi ülkelerde liselerin müfredet programlarıyla üniversitelerin aradıkları düzey arasında ahensizlik bulunması ve böylece üniversiteye alınacakların sınava tabi tutulması gerektiğidir.

Üniversiteye girişte sınav uygulayan ülkelerden birkaç örnek olarak Türkiye, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Brezilya, İngiltere, İran, Meksika, Hindistan, Yeni Zelanda, Nijerya, Filipinler, A.B.D., Sovyetler Birliği, Japonya, Komünist Çin gösterilebilir. (Çin'de tek bir sınav yapılmaktadır ve entellektüel yetenek aranmaktadır). Bu yöntemin uygulandığı ülkelerden örneğin İngiltere'de üniversite kapısını açan, paradan çok yetenektir, Sovyetler'de sınav bir merkezden değil her fakültenin kendisinin açması biçimindedir.

İspanya'da iki kez sınav yapılmaktadır. Birisi üniversiteye girişte, diğeri orta öğretimi bitirme döneminde yapılır. Bu iki sınav sonuçları birleştirilerek aday üniversiteye alınır.

Belçika, Fransa, Danimarka'da mühendislik fakültesine sınavla girilmektedir. Finlandiya, Norveç, Danimarka'da da kimi fakültelere girişte bir seçme yapılmaktadır.

6 — Orta öğrenimde akademik başarı ve seçme sınavı:

Bu sistemde üniversiteye girişte hem öğrencinin akademik başarısı, hem de seçme sınavı sonuçları gözönünde bulundurulur.

İsrail gibi kimi ülkelerde ise adayın üniversiteye alınımında seçim komiteleri genellikle ortak ölçüt kullanmaktadır,

a) Olgunluk diplomasında ağırlıklı not ortalaması

b) Akademik yetenek testinde başarı

c) İngilizce yeterlik testinde başarı

A.B.D. nin kimi üniversiteleri de bu yöntemi kullanır. Bu ülkede seçme sınavları yapılmakla birlikte, yine de en önemli etken, öğrencinin orta öğrenimdeki başarısıdır.

Federal Almanya'nın kimi fakülteleri de (tıp gibi) bu yöntemi uygular.

Sistemin Eleştirisi:

İdeal bir yöntemdir. Fakat masraflıdır. Çok sayıdaki öğrencilere uygulama güçlüğü vardır.

7 — Üniversiteye doğrudan alım

Kimi ülkelerde ise üniversiteye orta öğrenimden sonra doğrudan girilir. Örneğin **İskoçya'da** öğrenciler yüksek öğrenim kurumlarına ve bölümlerine alınmak üzere "Ayıklama Dairesi"ne dilekçe ile başvururlar. Üniversiteler kapasitelerini doldurmaya yetecek kadar dilekçe bulamadıklarından her aday ilgisine yakın bir programa yazılabilir. Ancak saygınlığı fazla olan eski üniversitelerin tıp, hukuk gibi fakültelerine kapasiteyi aşan istemde bulunulur. Ayıklama Dairesi adaylara ve kurumlara duyurarak dengesizlikleri giderir.

Ayrıca **A.B.D.** nin kimi bölgelerinde ise "Açık alım" sistemi uygulanır. Yüksek öğrenime girişte orta öğrenim diploması yeterli sayılır.

İsvetç'de ise, yüksek öğrenime seçimde sınav uygulanmaz. Adaylar her bireye göre hesaplanan seçme puanlarına dayanılarak ölçülür. Seçme puanları, üst orta öğrenim sertifikalarına veya eşdeğerine ve mesleki deneyimlerinin değerlerine bağlı olarak hesaplanır. Daha önce büsbütün değişik tiplerde eğitim almış adayları uygun biçimde değerlemek için bu adaylar kota gruplarına ayrılır. Böylelikle belli bir tür eğitim almış her aday, istediği öğrenim doğrultularında kendi benzerlerini kapsayan grupla karşılaştırılır. Bu ölçütler dışında ve eğer aday arzu ederse, genel eğitim kapasitesini ölçmeyi amaçlayan isteğe bağlı bir öğrenim yeteneği testinin sonuçları ile kredilenebilir. Bu testin, bütün yüksek öğrenim doğrultuları için özdeş olması önerilmiştir.

Avrupa'da bu sistemle üniversiteye girişli kabul eden ülkeler giderek azalmıştır. Üniversitelerin kapasiteleri hem sınırlıdır, hem

de yeteneksiz kişilerin belirli alanlarda öğrenim görmesi olanaksızdır. İsrafdır.

Ülkemiz, yukarıda belirtilen türlerden beşincisine girmektedir. Ülkemizde Merkezî sisteme yöneltilen eleştiriler oldukça fazladır. Örneğin test sorularının cevaplandırılmasında rastlantıların rol oynadığı, bölgeler arası eğitsel dengesizlik nedeniyle eşitlik sağlanmadığı ve test tipi sınavlara alışık olmayanların başarısız olduğu ileri sürülmektedir. Fakat bu eleştiriler daha çok Milli Eğitim Bakanlığına yöneltilebilir. Eğer Bakanlık, bölgeler arası dengesizliği eğitim yönünden gidermiyorsa, kendi okullarında çeşitlerinden teste ağırlık vermiyorsa bunda Üniversiteler Arası Seçme Merkezinin bir kabahati yoktur. Sistem, en yeteneklileri seçip bir sıralama yapmaktadır. Son üç yılda merkez tarafından testler, ülkemiz koşullarına göre düzenlenmekte ve geliştirilmektedir. Halen sürekli olarak testler üzerinde çalışılmaktadır. Ayrıca bu yıl, test sorularının cevaplandırılmasında rastlantıların rol oynamayacağı önlemler alınmıştır.

Herkesin üniversitede okumasına devletin malî kaynakları yeterli olamamaktadır. Bu gerçekleşse bile, bireyler arasındaki yetenek farklılıkları hepsinin üniversiteye devam etmesini engellemektedir. Bu nedenlerle bir sınav yapmak zorunlu görülmektedir. Üniversitelerarası sınav sistemi ülkemizde bir gelişim sonucu ortaya çıkmıştır. Bugünlerde ortaya atılan, her fakültenin kendisine uygun öğrenciyi seçmesini, sınavını kendisi yapması önerisini gerçekçi bulmuyoruz. Çünkü daha önce bu sistem denenmiştir. Her fakülte binlerce öğrenciyi kısa zamanda, nerede sınavdan geçirecek, hangi personelle? Üstelik bu sistem, öğrenciyi birçok masrafa sokmaktadır. Günlerce bir tek fakültenin sınavına girmek için büyük kentlerde kalması gerekir. Ayrıca sınav günlerinin çakışması nedeniyle birden fazla sınava girmek olasılığı ortadan kalkmakta idi. Bu nedenle mevcut sınav sistemimizin aksaklıklarını gidermek ve onu daha da geliştirmek kanımızca daha gerçekçi görülmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- 1 — International Association for Educational Assessment (Uluslararası Eğitsel Değerlendirme Birliği) 1976 Toplantısına İlişkin Dokümanlar.
- 2 — Mihçioğlu, Cemal: Üniversiteye Giriş ve Liselerimiz, S.B.F. Yayını, 1969
- 3 — Mihçioğlu, Cemal: Üniversiteye Girişin Yeniden Düzenlenmesi, Bugünkü Durum ve Öneriler, Eğitim Fak. Yayını, 1974
- 4 — J.F. Cramer and G.S. Browne: Çağdaş Eğitim. Milli Eğitim Sistemleri Üzerinde Mukayeseli Bir İnceleme. M.E.B. Yayını, 1974
- 5 — Access to Higher Education in Europe UNESCO Yayını, 1967
- 6 — Dowles, Frank: Yüksek Öğrenime Giriş, Cilt 1, M.E.B. Yayını 1967
- 7 — Bowles, Frank: Access to Higher Education, Vol. 1, Unesco 1963, Vol. 2, 1965